

GAIL GODWIN

Flora

'... een hartverscheurend meesterwerk!'

JOHN IRVING

GAIL GODWIN

Flora

*Uit het Engels vertaald door
Frouke Arns en Manon Smits*

Ter nagedachtenis aan John Hawkins, literair agent en vriend

Er zijn dingen die we niet ongedaan kunnen maken, maar misschien bestaat er wel een soort constructieve wroeging waardoor betreurenswaardige handelingen kunnen worden omgekeerd tot iets waar je wat aan hebt in het leven.

Die zomer waren Flora en ik dag en nacht bij elkaar gedurende drie weken in juni, de hele maand juli en de eerste zes dagen van augustus. Ik was tien, bijna elf, en zij was tweeëntwintig. Ik dacht dat ik haar door en door kende, ik dacht dat ik alles wist wat er van haar te weten viel, maar ik ben me sindsdien steeds meer in haar gaan verdiepen, de afgelopen jaren nog het meest. In de geschiedenis van de vertelkunst zijn verschillende stijlen de revue gepasseerd, psychologiserend, theologiserend, maar Flora blijft me voeden met iets wat even mysterieus als fundamenteel voor het leven is, even tijdloos als verfrissend.

Aan het begin van die zomer met haar werd ik heen en weer geslingerd tussen verveelde zelfingenomenheid en hevige twijfels. Ze was gemakkelijk gezelschap, gul met complimentjes en

bereid om mij mijn zin te geven. Mijn vader had haar gevraagd bij mij te blijven, zodat hij tijdens de vakantieperiode van de openbare scholen over de bergen van North Carolina naar Tennessee kon gaan om zijn geheime werkzaamheden voor de Tweede Wereldoorlog weer op te pakken. Dit was het tweede jaar dat hij in de zomer naar Oak Ridge ging. De zomer daarvoor leefde mijn oma nog, en was zij bij mij gebleven.

Flora had net haar opleiding afgerond om, net als mijn overleden moeder, onderwijzeres te worden. Ze was een volle nicht van mijn moeder. Omdat ze tot op het gênante af open was over haar tekortkomingen, was zij de eerste volwassene aan wie ik me superieur voelde. Dat leverde weleens bevredigende momenten op, maar het had ook iets zorgwekkends. Ze had haar emoties minder goed in de hand dan sommige kinderen die ik kende. Ze was een echte huilebalk. Mijn oma Nonie, die meesteres van de geïagde taal, had vaak opgemerkt dat Flora ‘de gave der tranen’ bezat. Voor zover ik het kon beoordelen was Flora niet voorzien van lagen. Haar hele wezen bevond zich kennelijk op hetzelfde niveau, voor iedereen zichtbaar.

Nonie, die vlak voor Pasen plotseling was overleden, was een totaal andere volwassene geweest. Nonie had een oppervlakte, maar dat was een oppervlakte die ze zelf had gecreëerd en vervolgens in haar drieluikspiegel van alle kanten had gecontroleerd voordat ze hem aan anderen presenteerde. Ik wist dat onder die oppervlakte haar liefde voor mij school, maar daaronder bevonden zich nog meer gangen en reservoirs vol kennis die alleen zij bezat en die ze stukje bij beetje ronddeelde, als speelkaarten, mondjesmaat, wanneer zij er de tijd rijp voor achtte.

Mijn vader, directeur van de Mountain City High School, werd omschreven als ‘veeleisend’ of ‘nauwgezet’ wanneer mensen iets aardigs over hem wilden zeggen. Als ze beleefd kritiek

wilden uiten, zeiden ze bijvoorbeeld: ‘Harry Anstruther kan heel cynisch zijn, en hij kan niet bijster goed tegen domkoppen.’ Als hij in gezelschap was, mat hij zich een houding van onverschillige gereserveerdheid aan, maar thuis kon hij die na een paar borrels verruilen voor zijn comfortabele bijtende sarcasme. Op die momenten leek ook zijn mankheid, die hij had overgehouden aan een poliobesmetting in zijn tienerjaren en die hij meestal goed onder controle had, meer op het overdreven gehink van een derderangsacteur.

Hij trouwde met mijn moeder toen hij voor in de dertig was. Destijds was hij adjunct-directeur van de high school, en daarnaast verzorgde hij de technieklessen voor de jongens. Hij had leren timmeren toen hij herstellende was van polio. Mijn moeder in spe, een pas aangestelde lerares van begin twintig, kwam naar zijn kantoor om te protesteren over haar nieuwe taak. Ze was aangenomen voor het vak Engels, en toen ze eenmaal was begonnen was er huishoudkunde aan toegevoegd, wat ze voor haar gevoel maar had te slikken, zei ze, omdat nieuwe leraren niet kieskeurig mochten zijn. Maar nu was er in het lesprogramma voor openbare scholen iets als ‘hygiëne voor meisjes’ geïntroduceerd als onderdeel van het vak huishoudkunde. ‘Ik kan echt niet voor een klas gaan staan en dit hier onderwijzen’, zei ze tegen mijn vader. Ze hield het boekje een eind van zich af, als een stuk vuil. Haar verachting in combinatie met dat ‘kan echt niet’ maakte indruk op mijn vader. Hoewel ze uit Alabama kwam, sprak ze als iemand die een toneelopleiding heeft gehad. ‘De meisjes zouden het schokkend en walgelijk vinden’, zei ze. ‘Of ze zouden me vierkant uitlachen.’

Mijn vader nam het boekje mee naar huis en na het avondeten lazen hij en Nonie om beurten hardop voor uit *Sociale hygiëne voor meisjes*. Toen ik ouder werd, haalde Nonie nog vaak hilarische voorbeelden aan uit dat boekje. Het werd haar manier om

mij over de bloemetjes en de bijtjes te vertellen zonder dat verhulende gedoe. ('Ik zal je één ding zeggen, lieverd. Door dat boekje was ik blij dat ik op een boerderij was opgegroeid waar je de dieren gewoon hun dierlijke gang zag gaan, zonder al dat gehannes met woorden.')

Mijn oma vroeg of die welbespraakte nieuwe lerares misschien het soort persoon was 'dat wij graag zouden uitnodigen om te komen eten.' Ze zou waarschijnlijk toch niet komen, zei mijn vader, want ze kwam nogal koel over en hij had het idee dat ze hem niet erg aardig vond. Maar Nonie stond erop dat ze haar zouden vragen, en ze kwam. Ze heette Elizabeth Waring, maar tegen het eind van de avond vroeg ze hen om haar Lisbeth te noemen. Ze was op haar achtste wees geworden en was grootgebracht door twee ooms en een inwonende dienstmeid. Het eerste wat ze zei toen ze ons huis binnenkwam was hoe heerlijk het moest zijn om in zo'n huis te wonen. 'Ik was zelf als eerste verliefd op haar', mocht Nonie altijd graag vertellen. 'En toen, op een avond toen we met z'n drieën zaten te kaarten, keek Harry eindelijk naar wie er tegenover hem zat en besepte hij wat hij zou kunnen krijgen.'

Flora kwam met haar vader, Fritz Waring, naar de begrafenis van mijn moeder. Ze konden gratis reizen omdat hij bij de spoorwegen werkte. Mijn moeder had een longontsteking opgelopen tijdens een verblijf in het ziekenhuis. 'Er heerste een enorme epidemie dat jaar... als ze op tijd aan sulfa hadden kunnen komen, had ze het misschien gered.' Toen ik ouder was legde Nonie uit dat het was begonnen met een miskraam. 'Ze wilden je een broertje of zusje geven, maar blijkbaar was jij voorbestemd om uniek te zijn, Helen.'

Ik was drie toen mijn moeder stierf en ik herinner me niets van de begrafenis of van de vijftienjarige Flora, al vertelde No-

nie dat Flora me telkens op schoot nam tijdens het eten, en me kleine hapjes van haar bord probeerde te voeren, die ik weigerde. ‘Ze zat een keer met haar gezicht op je haren te huilen. Ze had ons verteld dat ze vanaf dat ze klein was met je moeder in hetzelfde bed had geslapen. Ze bekende dat zij altijd met één been over Lisbeth heen lag, zodat die niet weg kon gaan. Als ze op dat punt was aanbeland, sloeg je vader getergd zijn ogen ten hemel en ging hij van tafel.

Het was een erg vreemde week voor ons. We hadden nog nooit iemand van je moeders familie ontmoet. Komt daar ineens zo’n kleine vent met borstelige wenkbrauwen en een gezicht als een bulldog uit de trein stappen, met zijn arm om een snikkend meisje in een zwarte jas die veel te ouwelijk voor haar was. “Ze voelt dingen”, was het eerste wat Fritz Waring tegen ons zei. Direct na de begrafenis verontschuldigde hij zich voor het feit dat hij ons moest vragen om hem weer naar het station te brengen. Hij had de volgende dag dienst. “Maar we hebben jullie nauwelijks gesproken”, zei ik. “O, Flora kan nog wel een tijdje bij jullie blijven,” zei hij, “als ze jullie niet tot last is.”

Ik was nogal verbaasd, maar dat probeerde ik niet te laten merken. Ik zei dat we het erg leuk zouden vinden als ze een páár daagjes bij ons zou logeren. Ze was tenslotte een volle nicht van je moeder. Die hoorden we toch wel beter te leren kennen? En als iemand die de menselijke aard bestudeert moet ik zeggen dat ik Flora’s bezoek zeer verhelderend vond. Het was boeiend om te zien hoe totaal verschillend twee meisjes konden zijn die in hetzelfde huis waren opgegroeid. Al was er natuurlijk wel dat grote leeftijdsverschil: Lisbeth was twaalf toen Flora als baby bij hen in huis kwam. Alleen al hun manier van praten! Terwijl Lisbeth sprak als een toneelactrice, en in haar spraak en als persoon enige terughoudendheid betrachtte, had Flora zo’n zwaar zuidelijk accent dat je je eraan zou vertillen, en ze klaterde en bruiste als

een beek die buiten zijn oevers trad. Ze stelde ons de meest intieme vragen en verschaftte ons onthutsende roddels over haar familie in Alabama. Ze wilde weten waarom je moeder eigenlijk überhaupt in het ziekenhuis had gelegen en waar iedereen sliep, en ze stond gewoon voor de geopende kleerkast van je moeder om aan haar jurken te snuffelen. Ze vertelde ons trots dat ze de zwarte jas die ze droeg had geleend van een negerin die bij hen in huis woonde. Op een keer, toen ze voor de zoveelste keer had verteld hoe zij altijd met haar been over je moeder heen lag te slapen “zodat ze me niet in de steek zou laten”, begon ze vervolgens uit te leggen dat haar eigen moeder er direct na haar geboorte vandoor was gegaan. Die arme vader van je verzon steeds meer smoesjes om de deur uit te kunnen voor een boodschap, en tegen het einde van Flora’s bezoek nam hij zijn cocktails gewoon mee naar zijn kamer boven.’

Het jaar na de begrafenis van mijn moeder werd Fritz Waring neergeschoten tijdens een pokerspel om grof geld, en toen was de grote correspondentie tussen Flora en Nonie begonnen. De zestienjarige Flora had Nonie een lange, emotionele brief geschreven, compleet met alle bloederige details (hij had een kogel tussen zijn ogen gekregen), en Nonie had teruggeschreven. Onmiddellijk kwam er een tweede brief en Nonie voelde zich verplicht om te antwoorden, en dat ging zo door tot aan haar dood. Flora hief haar brieven altijd aan met ‘Beste Mrs Anstruther,’ en ondertekende ze met ‘Uw vriendin, Flora Waring’.

‘Dat arme kind denkt dat ik haar dagboek ben’, zei Nonie altijd als ze weer een nieuwe brief van Flora zat te lezen. Soms schudde ze haar hoofd en mompelde: ‘Lieve hemel!’ De brieven verdwenen voordat iemand anders ze kon lezen. ‘Jonge mensen zouden geen persoonlijke dingen moeten opschrijven waar ze later misschien spijt van krijgen’, zei Nonie.

In het voorjaar van 1945 nam Flora de trein om naar Nonies begrafenis te komen. Ze zat in het laatste jaar van de kweekschool in Birmingham en hoopte na de zomer aan de slag te kunnen als onderwijzeres.

‘Nou, Flora is wel een stoot geworden’, zei mijn vader, en het klonk niet echt als een compliment. ‘Maar lang niet met de stijl van je moeder.’

Toen er na de begrafenis vrienden meekwamen naar ons huis, begroette Flora hen en ze ging met dienbladen rond en schonk glazen bij alsof ze deel uitmaakte van de familie, wat voor haar ook zo voelde, denk ik. Toen het wat minder druk was geworden, zagen we dat er een groepje mensen rondom Nonies oorfauteuil verzameld stond en toen ontdekten we dat Flora daarin was gaan zitten – de eerste die dat had gedaan sinds Nonies overlijden. Het leek alsof ze een verhaal aan het vertellen was. Iedereen luisterde geboeid, zelfs Father McFall, de behoedzame priester van de Our Lady’s Church, hoewel hij met zijn spottend opgetrokken wenkbrauwen liet merken dat hij enige afstand bewaarde. Flora, die stilletjes zat te huilen, las voor uit iets wat op haar schoot lag. Toen mijn vader en ik dichterbij kwamen, zagen we dat ze zat voor te lezen uit Nonies brieven.

Ik zie Flora nog voor me, hoe haar grote maanvormige gezicht naar je toe zweefde vanuit de omlijsting van die oorfauteuil. Ze had een middenscheiding in haar donkere haar dat naar achteren was gekamd, zacht golvend over de oren viel en achter in de nek losjes was opgestoken, een kapsel dat je veel ziet in films en televisiedrama’s die zich eind jaren ’30, begin jaren ’40 afspelen. Haar voorhoofd was breed, maar niet hoog, en wanneer haar ver uiteenstaande bruine ogen niet glansden van de tranen, gaven ze uiting aan een hartstochtelijke hunkering om te worden geïmponeerd.

Wat ze uit de brieven van mijn oma voorlas leken fragmenten van het soort krijgshaftig advies dat Nonie zo graag aan ie-

dereen uitdeelde. Over dat je je leven in eigen hand moest nemen en iets van jezelf moest maken. Maar nadat mijn vader het even had aangehoord, stuurde hij mij naar Flora toe om te zeggen dat hij haar in de keuken wilde spreken, en dat was het einde van de voorstelling.

Ik heb me vaak afgevraagd of hij toen misschien het plan ter sprake bracht dat zij bij mij zou blijven terwijl hij voor zijn tweede zomer terugkeerde naar zijn bouwwerkzaamheden in Oak Ridge, waar in het grootste geheim werd gewerkt aan iets wat met de oorlog te maken had. Dat zou echt iets voor hem zijn geweest. Mijn vader verafschuwde openlijke uitingen van emoties en misschien had hij besloten dat hij mij liever wilde opofferen, aangezien hij toch iemand nodig had, dan dat hij Flora op haar kop gaf over die brieven en daarmee haar gave der tranen zou opwekken.

Mijn oma overleed terwijl ze haar hoedje voor Pasen aan het uitzoeken was. Ze was in de stad in Blum's warenhuis en had net een gleufhoedje van Stetson op haar hoofd gespeld, eentje met een zwierige zwarte veer waar kleine zaadpareltjes als regendruppels op vastgezet waren. 'Jij gaat met mij mee naar huis, knapperd', zei ze tegen het hoedje in de spiegel. Haar laatste woorden waren: 'Mrs Grimes, zou u misschien een glaasje water voor me kunnen halen?' Toen de verkoopster met het water terugkwam, was Nonie voorover gevallen, haar hand diep in haar tas. Ze had haar flesje met nitroglycerinetabletten willen pakken. Mr Blum benadrukte dat we ons nergens toe verplicht hoefden te voelen toen mijn vader zei dat hij het hoedje wel wilde kopen. 'Maar mijn dochter wil het graag, snapt u', verklaarde mijn vader. 'Het was Helens idee.' 'In dat geval, staat u mij toe hem aan haar te schenken', zei Mr Blum. 'Het is een elegante hoed, die nooit uit de mode zal raken. Ooit kan ze hem zelf dragen.'

Mijn vader deed me verslag van dit gesprek. Net zoals anderen verslag aan hem hadden gedaan van Nonies laatste ogenblikken. Toch zag ik beide scènes voor me alsof ik er zelf bij was geweest. Ik was eveneens pijnlijk aanwezig in een andere scène, waarin ik vlak achter haar had gestaan, en in de drieluikspiegel zag hoe ze de hoedjes paste.

‘Deze staat me goed, vind je niet, Helen?’

‘Ja, nou en of.’

Waarna zij de knappe hoed toegesproken zou hebben. En dan ineens: grote ogen, hand die naar haar borst grijpt: ‘Snel, liefje, zoek in mijn tas naar dat...’ Ze vertrouwde erop dat mijn vlugge vingers de rest zouden doen: in haar tas woelen, het vertrouwde flesje opendraaien en haar het popperige pilletje geven.

(‘En als ik al buiten bewustzijn ben, Helen, dan weet je wat je moet doen.’ ‘Je mond openmaken en het pilletje onder je tong leggen.’ ‘Precies, liefje, als een babyvogeltje dat de mamavogel voert.’)

We hadden het geoefend.

Later, toen ik op een leeftijd was die zij nooit heeft bereikt, was er een tv-reclame waarvan ik telkens weer een brok in mijn keel kreeg. Een man wandelt met zijn zoontje in de natuur als de vader plotseling naar zijn hart grijpt, het landschap krijgt een ziekelijke sepiatint, en de vader valt neer. Maar het zoontje tovert een Bayer-aspirine tevoorschijn, de vader krabbelt weer overeind, omhelst de zoon, en dan is hun leven weer in Technicolor.

‘Maak je geen zorgen, ik ben echt niet van plan om te gaan voordat ik jou heb grootgebracht’, verzekerde Nonie me altijd als ze weer last had gehad, en ik hoorde het haar weer zeggen die dag – de dag die we nooit meer kregen. Had ze maar gewacht tot mijn school uit was, zodat ik bij haar had kunnen zijn in Blum’s om het medicijnflesje tevoorschijn te toveren en zo die dag te redden.

De dag na Nonies begrafenis brachten mijn vader en ik Flora naar het station. Ze moest terug naar de kweekschool om het se-

mester af te maken. ‘Zolang ik leef zal ik papppie missen, telkens als ik een locomotief zie of hoor’, zei ze in tranen terwijl de trein naar Birmingham, Alabama het station binnenreed. Mijn vader sloeg zijn ogen ten hemel en gaf haar zijn zakdoek. ‘Hou maar’, zei hij. ‘We zien je in juni weer.’

‘Waarom zei je dat over juni?’ wilde ik weten zodra we alleen waren.

‘Ik heb Flora gevraagd om deze zomer bij jou te blijven, terwijl ik in Oak Ridge ben. Ik kan haar niet veel betalen, maar ze hoeft dan ook minder uit te geven en ze heeft toegezegd.’

Ik was verbijsterd. Vooral ook omdat ze het allemaal achter mijn rug om hadden bekonkeld. ‘Je bedoelt, als een oppas?’

‘Tien is niet oud genoeg om alleen thuis te blijven, Helen.’

‘In augustus word ik elf.’

‘Al werd je in augustus zestien, dan nog zou dat niet oud genoeg zijn. Ik dacht dat het klikte tussen jou en Flora.’

We reden op de brug over het spoorwegemplacement. De verongelijkte stem die mijn vader altijd tegen Nonie opzette als ze hem in een hoek dreef, werd nu tegen mij gebruikt. Klikte het tussen mij en Flora? Het was meer zo dat Flora mij prees en mij m’n zin gaf terwijl ik haar tolereerde omdat ze een nicht van mijn moeder was en ze bij begrafenissen van familieleden kwam opdagen. Tot nu toe had ik aangenomen dat mijn vader en ik haar allebei als nogal onhandig en kinderlijk beschouwden. En nu had hij haar zomaar de leiding gegeven voor de zomer.

‘Dit is zo’n rare tijd voor me’, zei hij op dezelfde laat-me-met-rust toon die hij ook had gebezigd toen hij me van school kwam halen op de dag van Nonies overlijden. ‘Moeder is dood’, had hij gezegd. ‘Zomaar ineens, bij Blum’s. Vraag me niet wat we nu gaan beginnen, want ik heb geen idee.’